

بررسی توسعه مفهوم صلح بین المللی

از پارادایم جنگ تا حقوق بشر

سید محمد ساداتی نژاد^۱ سید علی ساداتی نژاد^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۴/۲۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۲/۲۰

چکیده

این مقاله نشان می‌دهد که حمایت و ارتقای حقوق بشر در برقراری صلح در جهان تاثیر دارد و به تبع آن صلح نیز در حمایت و تقویت بیشتر حقوق بشر موثر است به گونه‌ای که نمی‌توان بدون حمایت و ارتقای حقوق بشر به صلح دست یافت و بدون استقرار صلح نیز نمی‌توان به حمایت و ارتقای حقوق بشر دست یافت. بر همین اساس بوده است که بررسی کلی تاریخچه سازمان ملل نیز نشان می‌دهد به تدریج که از زمان شکل‌گیری این سازمان گذشته است، این سازمان نیز به توسعه مفهوم صلح از معنای صرف جلوگیری از وقوع جنگ به سمت حقوق بشر و ارزش‌های آن شامل توسعه، عدالت، آزادی و سایر ارزش‌های حقوق بشری حرکت کرده است. این مقاله، نشان می‌دهد که جامعه بین‌المللی به تدریج به این نظریه رسیده است که صلح به طور جدی مرتبط و منطبق با حقوق بشر است و بدون آن صلح بدست نمی‌آید. این نتیجه‌گیری مویده نظریه صلح عادلانه و برتری آن به عنوان یک نظریه تبیینی و تجویزی در روابط بین‌الملل نیز می‌باشد.

واژگان کلیدی: صلح، صلح عادلانه، حقوق بشر، روابط بین‌الملل

^۱ دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی، تهران. ایران

sadatinejad@yahoo.com

^۲ کارشناس ارشد علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی، کرج. ایران

ali.sadatinejad@yahoo.com

مقدمه

صلح و حقوق بشر دو مقوله مهم در زندگی اجتماعی بشر و راه رسیدن انسان به سعادت دنیوی و اخروی است. این دو مفهوم از مفاهیم اساسی و بنیادین در رشته روابط بین‌الملل هستند و اسناد و معاهدات مختلفی در زمینه چگونه حمایت و ارتقای صلح و حقوق بشر در یکی دو قرن اخیر تدوین و تصویب شده است. بر همین اساس، سازوکارهای مختلفی نیز در سطح بین‌المللی و منطقه‌ای از سازمان ملل گرفته تا سایر سازمان‌ها و ارگان‌های بین‌المللی در زمینه حمایت و ارتقای صلح و حقوق بشر ایجاد شده است و همچنان در حال توسعه و گسترش هستند.

انواع معاهدات موجود حقوق بشری از میثاق‌های حقوق مدنی و سیاسی گرفته تا حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و سایر معاهدات حقوق بشری در حوزه کارگران مهاجر، پناهندگان، افراد دارای معلولیت، افراد مسن، زنان و کودکان، منع تبعیض و نژادپرستی تا سازوکارهای مختلفی که در این حوزه مانند کمیسیون حقوق بشر، شورای حقوق بشر، دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر، نهادهای معاهداتی، مکانیسم بررسی گزارش دوره‌های کشورها، رویه‌های ویژه حقوق بشر، شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد (اکوسوک)^۲، مجمع عمومی و غیره همه در جهت حمایت و ارتقای حقوق بشر در جهان فعالیت دارند. اسناد مختلف حوزه صلح و صلح‌سازی نیز از انواع معاهدات مربوط به خلع سلاح کشورها شامل معاهده عدم اشاعه^۳، معاهده منع سلاح‌های شیمیایی^۴، معاهده منع سلاح‌های میکروبی^۵، پیمان منع جامع آزمایش هسته‌ای^۶، اسناد مربوط به منع رقابت تسلیحاتی در فضای ماورای جو و سایر اسناد خلع سلاحی و کنترل تسلیحات تا سند

¹ Universal Periodic Review (UPR)

² Economic and Social Council (ECOSOC)

³ Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT)

⁴ Chemical Weapons Convention (CWC)

⁵ Biological Weapons Convention (BWC)

⁶ Comprehensive Test Ban Treaty at a Glance (CTBT)

دستورکاری برای صلح^۱، اعلامیه و برنامه اقدام فرهنگ صلح^۲، اعلامیه مجمع عمومی سازمان ملل درباره حق مردم بر صلح^۳ تا نامگذاری سال ۲۰۲۱ به عنوان سال صلح و اعتماد^۴ و از سازوکارهای مختلف ایجاد شده در این زمینه از کنفرانس دائمی خلع سلاح گرفته تا نهاد سازمان منع سلاح‌های شیمیایی^۵ و پیمان منع جامع آزمایش هسته‌ای^۶ تا شورای امنیت سازمان ملل و مجمع عمومی و دپارتمان امور صلح‌سازی و سیاسی سازمان ملل^۷ و عملیات حافظ صلح سازمان ملل همه در جهت تقویت و حمایت از صلح بوده است.

با این وجود، جامعه جهانی نه در زمینه حقوق بشر و نه در زمینه صلح به نتیجه مطلوب خود نرسیده است و جهان پر از نزاع و درگیری و ترویج خشونت و تروریسم و نقض حقوق بشر در نقاط مختلف جهان است. اما آنچه مهم است و در طول سال‌های گذشته نیز روند تاریخی و تجربی پیگیری موضوعات مربوط به صلح و حقوق بشر موید آن است، این واقعیت است که روز به روز بر ارتباط و پیوستگی میان حقوق بشر و صلح افزوده شده است و این واقعیت بیشتر عیان شده است که دستیابی به صلح بدون حمایت و تقویت حقوق بشر مقدور نیست و بهره‌مندی از حقوق بشر نیز بدون دستیابی به صلح در جهان ممکن نیست.

باید گفت بشر و جامعه جهانی نیازمند آزادی، عدالت و صلح است تا در سایه صلح و امنیت و رها از هر نوع خشونت و اعمال محدودیت شاهد عدالت، توسعه و حقوق بشر باشد. امروزه ضرورت توسعه و گسترش صلح در جهان بیش از هر زمان دیگر احساس می‌شود. صلح، جزء خواست‌های همه اقوام و مردم جهان است. نخبگان دلسوز، جامعه مدنی،

¹A/47/277 - S/24111 17 June 1992.

²A/RES/53/243 6 October 1999.

آبنگرید به :

<https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RightOfPeoplesToPeace.aspx>

⁴A/RES/73/338, 2019

⁵ Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW)

⁶ Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty (CTBT)

⁷ Department of Political and Peacebuilding Affairs(DPPA)

نخبگان دینی و مصلحان اجتماعی، رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی همه تلاش کرده‌اند تا صلح را به یک خواست عمومی مردم و به یک گفتمان غالب در جهان تبدیل کنند (برهانی، ۱۴۰۰).

این هدف مهم، تحقق پیدا نمی‌کند، مگر اینکه حقوق بنیادین و برابر برای تمام انبای بشر رعایت شود و انسان از آن جهت که انسان است، از این حقوق بهره‌مند گردد. این همان حقوقی است که امروزه به عنوان حقوق بشر یاد می‌شود. ماهیت این حقوق، آن است که جنس، دین، مذهب، رنگ، زبان، قومیت، ملیت و جغرافیا نمی‌شناسد و چتر حمایتی و امتیازی است که انسان را به گستره پراکندگی آن بر روی کره زمین از تعرض مصون نگه می‌دارد و آزادی‌های او را تضمین می‌کند. به این ترتیب، پذیرش و التزام واقعی و حقیقی به حقوق بشر، تنها راهی است که صلح را به ارمغان می‌آورد و آزادی‌های اساسی را پاسداری می‌کند و از تعدی‌ها و خشونت‌ها با جلوه‌های گوناگون، جلوگیری به عمل می‌آورد (سجادی، ۱۳۹۶).

براساس این تفکر و اهداف متعالی آن که تفکر انسان‌مدارانه، صلح‌جویانه، واقع‌گرایانه، گریزناپذیر و در عین حال دارای آثار پرثمر است، «اعلامیه حقوق بشر» پدید آمده است که حداقل‌های حقوق ذاتی و اساسی انسان را در بطن خود جای داده است. اعلامیه حقوق بشر اسلامی نیز در سال ۱۹۹۰ در قاهره تدوین شد که منعکس‌کننده نگاه کشورهای اسلامی به مقوله حقوق بشر بود (پیشین). اعلامیه حقوق بشر، میراث بشر خسته از رنج و بی‌عدالتی در درازنای تاریخ است و از روحیه صلح‌جویی، انسان‌دوستی و عدالت‌طلبی بسیاری از فرهنگ‌ها الهام گرفته است. موضوع این پژوهش، در نوع خود جدید بوده و کمتر به صلح و حقوق بشر از این منظر پرداخته شده است. از طرفی این مسئله، یکی از دغدغه‌های مهم بشر امروز است. هرچند ایجاد جهانی مبتنی بر صلح، دوستی و عدالت، آرزوی همه انسان‌ها، ملت‌ها، فرهنگ‌ها و ادیان است، با این وجود پرداختن به صلح و جستجوی راه‌های دستیابی به آن، یکی از اصلی‌ترین چالش‌های بشر به ویژه در جهان

معاصر به شمار می‌رود، چرا که سایه جنگ اغلب بر حیات بشر احساس شده و بلکه بیش از پیش وجود دارد و احساس می‌شود. به طور کلی تحولات و وقایع اخیر در عرصه روابط منطقه‌ای و بین‌المللی حاکی از آن است که در سده حاضر «صلح و عدالت» بیشتر از هر چیز دیگری در معرض خطر، تهدید و نقض قرار دارد. از اینرو امروزه افکار عمومی جهانی بیش از گذشته نسبت به این مطالبه و علل عدم تحقق آن حساس بوده و رویه‌های مختلف در این رابطه را به دقت بررسی و مورد قضاوت و ارزیابی قرار می‌دهند. (نژادبهرام، ۱۳۹۹)

فقر، بیماری، مخاطرات اقلیمی و زیست محیطی، سلطه‌جویی‌های سیاسی، فرهنگی و اقتصادی، جنگ و کشتار افراد بیگناه به ویژه غیرنظامیان و نقض‌های متعدد حقوق بشر در اقصی نقاط جهان، از مهمترین تهدیدهایی هستند که حیات پایدار بشر امروزی را نشانه رفته و روز به روز بر ابعاد این تهدیدها به زیان بشریت افزوده می‌شود. بنابراین، سوال مهم در ذهن عده کثیری از مردم این است که چرا علیرغم خواست اغلب جهانیان و تشکیل نهادها و سازمان‌های بین‌المللی ناظر به تضمین صلح و صلح‌سازی در جهان و نهادهای حقوق بشری گوناگونی که در زمینه تحقق حقوق مختلف ناظر بر ایجاد برابری و عدالت و تحقق صلح و آرامش در جامعه جهانی شکل گرفته است و تأکیدی که ادیان و مکاتب مختلف فکری در مشرق زمین و مغرب زمین به آن پرداخته‌اند اما تصویر فعلی جهان با جهان برخوردار از صلح واقعی فاصله بسیار دارد؟ براساس گزارش سالانه شاخص صلح جهانی، وضعیت فعلی صلح جهانی نسبت به سال‌های گذشته وخیم‌تر و ناگوارتر شده است و ناامنی، جنگ و درگیری در یک دهه اخیر در جهان خصوصا در منطقه خاورمیانه و آفریقا روز به روز بیشتر شده است. اوضاع فلسطین، حمله آمریکا به افغانستان و عراق، حمله به لیبی، حملات وحشیانه گروهک تروریستی داعش به سوریه و عراق، تجاوز رژیم عربستان سعودی به یمن، نمونه‌هایی از خشونت‌گرایی و ناآرامی‌های منطقه‌ای و بین‌المللی است که تاکنون جان صدها هزار انسان‌های بی‌گناه از مردان، زنان و کودکان را ستانده و علاوه بر تلفات سنگین انسانی، ویرانی‌های بسیاری را بر جای گذاشته است (سالار، ۱۳۹۸).

از اینرو با توجه به وضعیت موجود و شکست همه نظریه‌های در برقراری صلح در جهان، شاید بهتر باشد یکبار دیگر بر مفهوم صلح و راهکارهای رسیدن به آن تمرکز کنیم و برای تحقق صلح در جهان تلاش کنیم. در این راستا، فرضیه این مقاله مبنی بر اینکه حمایت و ارتقاء حقوق بشر موجب تقویت صلح در جهان می‌شود، امری راهگشا خواهد بود و که تحولات ۷ دهه گذشته در سازمان ملل و جامعه بین‌المللی نیز موید آن می‌باشد.

مفهوم صلح

صلح در لغت به معنای «آشتی، سازش» (عمید ۱۳۹۳: ۱۳۶۶) «سازش کردن، آشتی کردن» و «توافق» (معین ۱۳۷۷: ۲۱۶) آمده است. در لغت‌نامه دهخدا نیز «آشتی»، «سلم» و «تراضی بین متنازعیان» و «سازش» از معانی صلح دانسته شده است. (دهخدا ۱۳۷۷: ۱۳۲۴۹-۱۳۲۴۸) صلح رفع اختلاف، آشتی، پایان دادن به حالت جنگ و مسالمت است. (انیس و همکاران ۱۳۸۹: ۱۱۰۶) و همچنین در اصطلاح سیاست، صلح یعنی حالت آرامش و نبودن مخاصمات در سطح بین‌المللی یا منطقه‌ای (نعمت‌اللهی ۱۳۷۹: ۹۲). بنابراین، واژه صلح در معنای لغوی به معنای رهایی از جنگ، آشتی، دوستی و سازش به کار می‌رود. در نگاه ابتدایی، صلح یعنی نبود جنگ و درگیری در روابط انسان‌ها و استفاده از روش‌های سیاسی یعنی مذاکره، بحث و گفتگو برای حل اختلافات موجود. در فرهنگ سیاسی، صلح به معنای حالت آرامش در درون کشورها و روابط عادی با کشورهای دیگر، نبود جنگ و نیز فقدان تهدید است. (شفیق، ۱۳۹۹).

در رابطه با مفهوم صلح تعاریف گوناگونی ارائه شده است. در غرب، مفهوم صلح، بیشتر با تاکید بر نبود خشونت معنا شده (صلح منفی) در حالی که در شرق، بر حضور برخی شرایط جهت تحقق صلح تاکید شده است (صلح مثبت) (ابراهیمی و همکاران ۱۳۸۹: ۷). سابقه تاسیس رشته روابط بین‌الملل و تاسیس نهادهای بین‌المللی نیز نشان می‌دهد که در ابتدا و در علم واقعیت در روابط بین‌الملل، بیشتر مفهوم منفی صلح مورد توجه قرار گرفته است. این در حالی است که جامعه جهانی به تدریج متوجه اهمیت حقوق بشر و جنبه‌های مثبت

صلح در روابط بین‌الملل گردید و چه از منظر اسناد و معاهدات و چه از منظر تاسیس نهادهای بین‌المللی به سمت صلح مثبت و تقویت حقوق بشر حرکت کرد.

صلح مثبت در یک تعریف ساده، عبارت است از احترام به حقوق ذاتی بشر و عزت انسان‌ها و عدالت و پرهیز از خشونت اعم از خشونت ساختاری یا خشونت مستقیم در روابط بین‌الملل که علاوه بر جنگ و نزاع شامل بی‌عدالتی، فقر، توسعه‌نیافتگی، آسیب به محیط زیست و تحقیر انسان‌ها و ... می‌شود (ابراهیمی و همکاران ۱۳۸۹: ۷). دستیابی به صلح پایدار که از نظر نگارندگان این مقاله، صلحی است که متضمن بهره‌مندی همه جوامع از حقوق بشر باشد. امروزه مفهوم سنتی صلح به معنی فقدان جنگ (برخورد مسلحانه) کافی نیست بلکه صلح نمی‌تواند صرف عدم وجود برخورد مسلحانه باشد، بلکه عمدتاً بر فرایندی از پیشرفت، عدالت و احترام متقابل بین افراد و ملت‌ها دلالت دارد. این دیدگاه، با نگاه اسلامی و دینی به حوزه روابط بین‌الملل نیز تطبیق دارد. باید توجه داشت که دو نگرش مادی و توحیدی به صلح وجود دارد. در نگرش مادی، صلح به معنای نبود و توقف جنگ بوده و با عدالت و بهره‌مندی افراد از حقوق بشر و به عبارتی استقرار صلح عادلانه چندان مناسبتی ندارد. دیدگاه‌های مادی را می‌توان به صورت پیوستاری تصور نمود که آرمان‌گرایی در یک سو و واقع‌گرایی در سوی دیگر قرار دارد. هر دو نگرش مزبور که از جهان‌بینی مادی‌گرا نشات می‌گیرند، صلح را در جهت منافع قدرت‌های بزرگ معنا می‌کنند و هیچ‌یک از آنها بر خلاف نگرش توحیدی، عدالت را در صلح دخالت نمی‌دهند و همین امر، یعنی عدم توجه به مبادی و علل بروز جنگ و ناامنی و عوامل مخل صلح که بی‌عدالتی و ظلم است باعث شده صلح حقیقی و پایدار در جهان محقق نگردد (پرتال امام خمینی، ۱۳۹۱). امروزه سخن از صلح و راهکارهای رسیدن به آن در مجامع علمی و سیاسی بیش از گذشته شده است. مفهوم و اندیشه صلح به صورت مستقیم یا غیر مستقیم، موضوع بسیاری از علوم بشری است. حقوق بین‌الملل به صوت کلی و نظام بین‌المللی حقوق بشر به صورت خاص از جمله رشته‌های علمی است که برقراری صلح

پایدار در داخل قلمرو کشورها و سپس در جهان را به عنوان یکی از مهمترین موضوعات و یکی از اهداف اصلی خود قرار داده است. (شفیق، ۱۳۹۹). از منظر روابط بین‌الملل، در گذشته، مقصود از صلح، بیشتر در معنای منفی آن یعنی احتراز از اختلاف و برخورد شدید با سایر کشورها است. به عبارت دیگر، صلح مترادف با همزیستی مسالمت‌آمیز در روابط میان کشورها با نظام‌های مختلف بوده که از طریق رعایت اصول حق حاکمیت، برابری حقوق، مصونیت، تمامیت ارضی هر کشور کوچک یا بزرگ، عدم مداخله در امور داخلی سایر کشورها و فیصله مسالمت‌آمیز مسائل بین‌المللی حاصل می‌شود.

حقوق بشر

حقوق جمع حق است و آن اختیارات، توانایی‌ها و قابلیت‌هایی است که به موجب قانون، شرع، عرف و قرارداد برای انسان‌ها لحاظ شده است. اصطلاح حقوق به معنی اصول و مقرراتی است که روابط انسان‌ها را با هم در حقوق خصوصی و روابط بین فرمانروایان و فرمانبرداران را در حقوق عمومی و اساسی تنظیم می‌کند. تمامی افراد بشر در حقوق معنوی خود به صورت ذاتی آزاد زاده شده و دارای کرامت و حقوق برابر با یکدیگر می‌باشند. این حقوق، سلب‌ناپذیر است و متناسب با قواعد حقوقی رایج در جوامع ملی مختلف و بین‌المللی است که رضایت حکومت شوندگان یعنی افراد صاحب حق در آن لحاظ گردیده است. در حقوق بشر، آزادی‌هایی وجود دارد که تمامی انسان‌ها بدون هیچگونه تبعیضی، به ویژه از حیث نژاد، رنگ، جنس، زبان، دین، ثروت، عقیده سیاسی و یا هر عقیده دیگر به طور مساوی و برابر بهره‌مند هستند. بر این اساس، افراد بشر دارای حق و تکلیف بوده و حقوق آنها در ارتباط با دیگران معنی می‌یابد. به عبارتی حقوق افراد را در زندگی اجتماعی آنها باید جستجو کرد و آنها از یک حقوق بشری واحد که دربرگیرنده حقوق ذاتی و طبیعی آنهاست می‌باید بهره‌مند گردند. قوانین حقوق بشری فرمولی است که انسان‌ها با بکارگیری آن در زندگی اجتماعی به کرامت انسانی خود می‌رسند و بر این اساس، حقوقی بنیادی و انتقال‌ناپذیر و برای بقای بشر ضروری است (ساجدی ۱۳۹۵: ۵۵).

در این راستا ۱۰ دسامبر ۱۹۴۸ اعلامیه حقوق بشر در مجمع عمومی سازمان ملل متحد و در پاریس به تصویب رسید و یونسکو این روز را به عنوان روز جهانی حقوق بشر انتخاب کرد. در جهت تعریف حقوق بشر اقدام‌هایی از سوی نظام بین‌المللی در جهت تدوین اصول و مقررات حقوق بشری مدرن و در قالب اعلامیه‌ها، قطعنامه‌ها و کنوانسیون‌های بین‌المللی جهت التزام و صیانت از حقوق ابناء بشر انجام پذیرفته و فراز و نشیب‌های مختلفی از جمله تقویت، پیوستن کشورها به آنان، التزام دولت‌ها به رعایت آنها و مکانیسم‌های جهت ضمانت اجرای مفاد این اصول مدرن به خود دیده است. هدف از این اقدامات ایجاد توافق جهانی و گفتمان بنیادین در راستای بهره‌بندی تمام افراد به طور مساوی از حقوق و آزادی‌های اساسی و همچنین متعهد ساختن دولت‌ها در التزام به شناسایی و رعایت حقوق و آزادی‌ها جهت رسیدن به جهانشمولی حقوق بشر می‌باشد (هاشمی، ۱۳۸۴: ۱۲). بنابراین، مطابق اعلامیه جهانی حقوق بشر و سایر اسناد بین‌المللی این حقوق، ویژگی‌هایی را دارا هستند که می‌توان به مواردی همچون جهانشمولی، غیرقابل سلب بودن، تبعیض‌ناپذیری، برابری و نیز انتقال‌ناپذیری، تفکیک‌ناپذیری، برابری طلبی، به هم پیوستگی و درهم تنیدگی اشاره کرد. از اینرو به تمامی افراد، در هر جایی از جهان تعلق دارد و هیچکس را نمی‌توان از این حقوق محروم کرد، ضمن این که همه افراد فارغ از عواملی چون نژاد، ملیت، جنسیت، مذهب، رنگ، زبان و غیره در برخورداری از این حقوق با هم برابرند و هیچگونه تمایز، ارجحیت، محدودیت و محرومیت در بهره‌مندی از این حقوق ندارند و این حقوق قابل نقض نیستند. بسیاری از اسناد حقوق بشر به عنوان گسترش دهنده اعلامیه جهانی سازمان ملل درباره حقوق بشر (۱۹۴۸) شکل گرفته اند؛ از جمله موارد زیر:

- میثاق بین‌المللی حقوق سیاسی و مدنی (۱۹۶۶)؛

- میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی (۱۹۶۶)؛

- کنوانسیون اروپایی حقوق بشر (۱۹۵۴)؛

- کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر (۱۹۷۸)؛
  - منشور آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها (۱۹۸۶)؛
  - اعلامیه قاهره درباره حقوق بشر در اسلام (۱۹۹۰)؛
  - اعلامیه سازمان ملل راجع به حق بر توسعه (۱۹۸۶)؛
  - کنوانسیون علیه شکنجه یا سایر مجازات‌ها یا رفتارهای غیرانسانی بی‌رحمانه؛
  - کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض علیه زنان؛
  - کنوانسیون حقوق کودک
- گرچه تمامی این اسناد وجود دارند، ولی هنوز هم نقض گسترده‌ی حقوق بشر در دنیا جریان دارد، هم در درون و هم بین حکومت‌ها (منسرای، ۱۳۸۶: ۶۳ و ۶۴ و ۶۵). در کل، تعریف‌های ارائه‌شده برای حقوق بشر عبارت است از:

<p>۱. حقوق بشر حقی‌هایی برگرفته‌شده از طبیعت بشر است که انسان‌ها صرفاً به دلیل انسان بودن از آن‌ها برخوردار می‌شوند، بدون ملاحظه هر نوع حق و تکلیفی که افراد ممکن است به‌عنوان شهروند، یا اعضای یک خانواده یا به‌عنوان بخشی از سازمان‌های خصوصی و عمومی و انجمن‌ها، بهره‌مند باشند.</p> <p>۲. حقوق بشر به معنای امتیازات کلی است که طبعاً هر فرد انسانی دارا است.</p> <p>۳. حقوق بشر توانایی‌های طبیعی است که طبیعت روحی و عقلی و غریزی و جسمانی آدمی آن را اقتضا دارد.</p> <p>۴. حقوق بشر مجموعه حق‌های طبیعی است که در تملک انسان بوده و با طبیعت او همراه است، این حقوق، همیشه با انسان موجود است، اگرچه به‌طور کامل مورد شناسایی قرار نگرفته باشد یا حتی از سوی حکومتی نقض شود.</p>	<p>رویکرد حقوق طبیعی</p>
<p>حقوق بشر به معنای شایستگی‌ها و امتیازاتی تلقی می‌شوند که در حقوق موضوعه شناخته‌شده‌اند. پس عبارت است از مجموعه امتیازات متعلق به افراد یک جامعه و مقرر در قواعد موضوعه که افراد به اعتبار انسان بودن و در روابط خود با دیگر افراد جامعه و با قدرت حاکم، با تضمینات و حمایت‌های لازم از آن برخوردار می‌باشند.</p>	<p>رویکرد پوزیتیویستی</p>

<p>در تعریف با رویکرد دینی به منشأ الهی حقوق بشر نیز اشاره شده است: حقوق بشر، حقوق بنیادین و پایه‌ای است که هر انسان از آن جهت که انسان است، فارغ از رنگ، نژاد، ملیت، جغرافیا و اوضاع و احوال اجتماعی یا میزان قابلیت و صلاحیت ممتاز و فردی و هر عنوان عارضی دیگر بر او، از خداوند دریافت کرده است.</p>	<p>رویکرد دینی</p>
---	-------------------------------

منبع: (موسوی و فعال، ۱۳۹۹: ۱۵۷)

نقض حقوق بشر

نقض حقوق بشر زمانی رخ می‌دهد که توسط دولت یا نهاد غیردولتی برخی از افراد مورد سوءاستفاده قرار بگیرند، یا حقوق اساسی (از جمله حقوق مدنی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی) آنها انکار و نادیده گرفته شود، یا هنگامی که هر دولت یا نهاد غیردولتی بخشی از پیمان میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی یا دیگر حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را در مورد برخی از افراد رعایت نکند. در مواقعی، این نقض‌ها حالت جدی به خود می‌گیرد و به جنایات جنگی جنایت علیه بشریت، نسل‌کشی و نقض قوانین بین‌المللی بشردوستانه منجر می‌گردد. نقض حقوق بشر می‌تواند توسط یک دولت در سطح بین‌المللی نسبت به اتباع و مردم کشوری دیگر در قالب یک عمل متخلفانه بین‌المللی یا جرم بین‌المللی روی دهد و می‌تواند نسبت به اتباع خود در داخل یک کشور صورت گیرد. (خبرگزاری ایرنا، ۱۳۹۹). بدین ترتیب، آزادی نیز یکی از ارزش‌های مهم حقوق بشر بوده که مصادیق برده‌داری، شکنجه، تبعیض، بازداشت خودسرانه همگی در تضاد با اصل آزادی بشر است. در خصوص حدود آزادی البته میان رویکرد اسلامی با رویکرد سکولار، تفاوت و اختلاف نظر وجود دارد. آزادی مطلق که مساوی با بی‌قانونی، هرج و مرج و توحش است، برای هیچ فرد یا جامعه‌ای مطلوب و قابل قبول نیست. این نکته‌ای است که حتی اعلامیه جهانی حقوق بشر آن را نفی نمی‌کند. در این اعلامیه نیز نه تنها آزادی مطلق پذیرفته شده نیست بلکه آن را محدود به حفظ آزادی دیگران و عدم تجاوز و تزاخم با حقوق دیگران ساخته است. (مصباح یزدی، ۱۳۷۹).

حق آزادی در واقع از حقوق بنیادین بشری است که به روشنی در ماده ۱۸ و ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر مورد توجه قرار گرفته است. آزادی مندرج در اعلامیه، نایستی برخلاف مقاصد و اصول ملل متحد باشد. چه بسا، حاکمان یک کشور یا کشورهایی، آزادی را برای کشور خود می‌خواهند و بقیه کشورها در ذلت و خواری و فقدان کامل از نعمت‌های الهی، به سر می‌برند. از اینرو، ماده ۲۹ اعلامیه، تاکید دارد که آزادی مطرح شده برای تمام ملل جهان بوده است و استفاده از آن به نحوی که متضمن اضرار و نابودی آزادی دیگر ملل باشد، مورد نظر تدوین کنندگان اعلامیه نیست. عدالت نیز یکی دیگر از ارزش‌های حقوق بشر است. عدالت جزء اولین پایه‌های عمومی حقوق بشر است. عدالت همواره پرسش دائمی بشر بوده و همین امر موجب شده است که از گذشته برداشت‌های متفاوتی از آن در میان انسان‌ها و جوامع به وجود آید. آنچه که موجب می‌شود که جوامع به مفهوم عدالت بیندیشند، دغدغه «بهتر بودن»، «بهتر زیستن» و «بهتر شدن» است. (جمشیدی و درودی ۱۳۸۹: ۱۸۰). یکی دیگر از ارزش‌های مهم حقوق بشر، کرامت ذاتی انسان است. بردگی، شکنجه و تبعیض برخلاف کرامت انسانی فرد است. تمامی انسان‌ها به دلیل داشتن توانایی تعقل، تفکر، آزادی، اراده و اختیار و وجهه الهی، به طور فطری و یکسان از کرامت و شرافت برخوردارند. کرامت، یک امر ضروری و غیرقابل انفکاک و انتزاع از انسان است، یعنی تصور انسانیت انسان، بدون آن ممکن نیست. تا زمانی که عنوان انسان و بنی آدم بر او صادق است، از کرامت انسانی و حقوق فطری ناشی از آن برخوردار است. (امینی، ۱۳۹۸). با پایان جنگ سرد، موضوعات در دستور کار شورای امنیت به طور اساسی گسترش یافت. شورای امنیت در سال ۱۹۹۲ یعنی اندکی بعد از پایان جنگ سرد اعلام کرد که «موضوعات محیط‌زیستی و اجتماعی ممکن است به عنوان عوامل تهدیدکننده صلح و امنیت بین‌المللی عمل کنند: فقدان جنگ و برخوردهای نظامی بین کشورها به خودی خود تأمینکننده صلح و امنیت بین‌المللی نیست. ریشه‌های غیرنظامی بیثباتی که در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی بشردوستانه و زیست محیطی نهفته اند تهدید بر صلح و

امنیت بین‌المللی تلقی می‌شوند» (اشرافی، ۱۳۹۳: ۸۹). همچنان کوفی عنان دبیرکل سابق ملل متحد، هیئت عالی رتبه‌ای را برای تهیه گزارشی راجع به مطالعه و بررسی تهدیدات بر صلح تعیین کرد. این هیئت تهدیدات را بر شش دسته تقسیم کرد که با یکدیگر نیز مرتبط‌اند. از نظر هیئت، این تهدیدات عبارتند از: تهدیدات اجتماعی، اقتصادی، بیماری‌های واگیردار و آلودگی‌های زیست‌محیطی مخاصمات فی‌مابین دولتها، مخاصمات داخلی از قبیل جنگهای داخلی و نسل‌کشی، تولید و گسترش سلاحهای شیمیایی، بیولوژیکی و هسته‌ای تروریسم، جرایم سازمان‌یافته (همان: ۱۳۹۱).

تحول مفهومی صلح به سمت حقوق بشر

امروزه حمایت از حقوق بشر، اساس صلح جهانی در نظر گرفته می‌شود و اقدامات دولت‌ها در نقض حقوق بشر و کرامت انسانی و توهین به ادیان الهی، تهدیدی برای صلح و امنیت بین‌المللی در نظر گرفته می‌شود. این واقعیت، نشان از تحول مفهوم صلح از صلح منفی به معنای صرف نبود خشونت به سمت صلح مثبت و حمایت و ارتقای حقوق بشر است. زمانی که سازمان ملل متحد در پایان جنگ جهانی دوم تاسیس شد، تصور بر این بود که مهمترین کارکرد این سازمان بین‌المللی، حفظ صلح و پیشگیری از جنگ دیگر است. ماده اول منشور ملل متحد، اهداف این سازمان را بر شمرده است و اولین هدفی که فهرست شده، عبارت است از «حفظ صلح و امنیت بین‌المللی». چنین دیدگاهی که تا نیمه قرن بیستم دیدگاه غالب در عرصه حقوق و روابط بین‌الملل بود، به مرور زمان و به تدریج تغییر یافت. به ویژه پس از جنگ سرد و فروپاشی نظام کمونیستی، گرایش به سمت صلح مثبت یا صلح ایجابی یا صلح عادلانه افزایش پیدا کرد. بررسی رویه مجمع عمومی سازمان ملل نیز بیانگر این است که این رکن سازمان ملل حداقل در سال‌های اول بعد از تاسیس سازمان ملل متحد، صلح را به معنای جلوگیری از عمل تجاوزکارانه و به کارگیری زور و روش‌های مسلحانه تلقی می‌کرد. در قطعنامه اتحاد برای صلح در سال ۱۹۵۰ که توسط مجمع عمومی سازمان ملل به تصویب رسید. مفهوم صلح به جلوگیری از مناقشات و پایان دادن به جنگ‌ها و جلوگیری از دخالت‌های مسلحانه محدود شده است. (شفیق ۱۳۹۹). سازمان ملل

متحد در خصوص توسعه و پیشبرد موضوع حقوق بشر در ۵ مرحله اقدامات اساسی و مبنایی را انجام داده است. مرحله اول که فاصله بین سال‌های ۱۹۴۵ (تصویب منشور ملل متحد) تا ۱۹۴۸ (تصویب اعلامیه جهانی حقوق بشر) را در بر می‌گیرد، مرحله استقرار نظام حقوق بشر می‌باشد. مرحله دوم فاصله سال‌های ۱۹۴۹ تا ۱۹۶۶ به پیشرفت و توسعه حقوق بشر در قالب حرکت به سمت پذیرش میثاقین اختصاص دارد. در مرحله سوم (۱۹۶۷ تا ۱۹۹۳) اجرای نظام حقوق بشر مد نظر بوده است. مهم‌ترین دوره حقوق بشر یعنی دوره چهارم گسترش نظام حقوق بشر با حضور ۱۷۲ کشور در سال‌های ۱۹۹۳ تا ۱۹۵۵ در کنفرانس وین اتفاق افتاد. در این کنفرانس دبیر کل سابق سازمان ملل متحد (پطروس غالی) در خصوص حقوق بشر اظهار داشت که زبان بین‌المللی حقوق بشر به طور نسبی یک شکل شده است، ولو اینکه برخی از کشورها با آن سازگار نیستند. در ماده ۸ بخش نخست اعلامیه وین بر این نکته تأکید گردید که تمام مفروضات حقوق بشر جهانی است. حرکت به سمت ضمانت‌های اجرایی جدید در زمینه حقوق بشر یعنی از سال ۱۹۹۵ تاکنون، مرحله پنجم حقوق بشر به حساب می‌آید (آخوندی و جاهد، ۱۴:۱۳۹۱).

یونسکو، در بیست و هشتمین اجلاس خود در سال ۱۹۹۵، استقرار صلح را منوط به تحقق کلیه حقوق انسانی و بشری دانست. یونسکو در این نشست، اعلام داشت که «حقوق بشر، دموکراسی، تفاهم بین‌المللی و تسامح و ارتقای حقوق بشر، دموکراسی و مقابله با تبعیض» از محورهای اساسی صلح‌اند. براساس آنچه یونسکو اعلام داشت می‌توان گفت که حقوق بشر پیش‌نیاز و شرط جدانشدنی صلح است. رعایت حقوق بشر منتج به صلح می‌شود. به هر میزانی که موازین حقوق بشر ضمانت‌های قوی‌تر پیدا کند و در عمل رعایت شود، به همان میزان صلح بنا یافته بر آن نیز، پایدارتر و مستحکم‌تر خواهد بود. در واقع، باید چنین گفت که صلح، جامع‌ترین حق بشری است چرا که برای تحقق آن می‌بایست پیش شرط‌های گوناگونی همچون حقوق مدنی و سیاسی (آزادی‌ها)، حقوق اقتصادی، اجتماعی

و فرهنگی فراهم شود. بدیهی است تا زمانی که کلیه این پیش شرطها محقق نشود، صلح واقعی ایجاد نخواهد شد و اگر هم ایجاد شود صلحی گذرا است.

گرایش به صلح مثبت به تدریج اتفاق افتاده و به خصوص بعد از پایان جنگ سرد، مجمع عمومی طرز تلقی قدیم خود از صلح را کنار گذاشته و به صورت صریح از صلح مثبت سخن به میان آورده است. در ادامه به برخی از این موارد تحول و توسعه مثبت در مفهوم صلح به سود حقوق بشر اشاره می‌گردد. اما امروز، آنچنان که گفته شد، دیگر نمیتوان در آموزش حقوق بینالملل، جنگ را یگانه علت نگویند بشریت دانست بلکه هرگونه تعدی به آزادی، برابری و حقوق بشر را نیز باید از جمله عوامل تهدیدکننده صلح و امنیت بینالملل قلمداد نمود. این همان تفاوت میان صلح مثبت و منفی است که حقوق بینالملل را شاید تا پیش از پایان جنگ سرد به گمراهی رهنمون می‌ساخت تا همه بیعدالتیها و نابرابریها را به دلیل اولویت داشتن امنیت، نادیده انگارد. اما جنگهای متعدد مستحده بعد از تصویب منشور و نیز بروز و ظهور پدیده تروریسم، امروز دیگر تردیدی باقی نمیگذارد که رویکرد پوزیتیویستی به حقوق بینالملل ما را به ناکجاآبادی بیش هدایت نخواهد کرد. صلح تنها زمانی مستقر خواهد شد، که بیعدالتی و نابرابری و فقر و افراطیگری و ... ریشه کن شده باشند (عسکری و خسروی، ۱۳۹۵: ۲۴۷).

دستور کاری برای صلح

در دستور کاری برای صلح^۱ در سال ۱۹۹۲ در بند ۳ آمده است در ماههای گذشته این عقیده بین ملت‌های بزرگ و کوچک رشد پیدا کرده است که برای دستیابی به اهداف منشور و حفاظت از صلح و امنیت بین‌المللی، تامین عدالت و حقوق بشر و ارتقای آن لازم است. این دستور کار، بخشی از منشور را که به پیشرفت اجتماعی و استانداردهای بهتر

¹ A/47/277 - S/24111 17 June 1992, An Agenda for Peace Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping, Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992.

زندگی در چارچوب آزادی‌های بیشتر اشاره دارد را به بحث صلح مرتبط کرده است. در بند ۵ این دستورکار نیز اشاره شده است که برای پرداختن به ریشه‌های جنگ و نزاع باید بیشترین تلاش خود را برای احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی انجام دهیم و توسعه اجتماعی و اقتصادی پایدار را برای رونق و توسعه بزرگتر و برای رفع آلام و اندوه بشر و محو سلاح‌های مخرب جمعی و استفاده از آنها به کار بست.

در بند ۱۳ این دستورکار نیز به ابعاد جدید مشکلات مخرب مانند رشد غیر قابل مدیریت شده جمعیت، فشار مخرب وام خارجی، موانع تجارت، مواد مخدر، شکاف بین فقیر و غنی، فقر، بیماری، قحطی و ظلم اشاره کرده است که منجر به آوارگی و پناهنده شدن میلیون‌ها انسان شده است. در این بند، خشکسالی و بیماری به همان اندازه سلاح‌های مرگبار، قهرآمیز دانسته شده است. در بند ۱۵ نیز به ریشه‌های منازعات و درگیری‌ها و لزوم پرداختن به شرایط اقتصادی و بی‌عدالتی اجتماعی و سرکوب سیاسی اشاره شده است. در بند ۱۸ نیز صریحا اشاره شده است که راه حل مشکلات به تعهد به حقوق بشر است و توجه به حقوق همه انواع بشر است. در بند ۵۵ نیز در بخش شرایط بعد از منازعه، تاکید شده است که صلح به حمایت از رفاه عمومی بین مردم گره زده شده و به لزوم تقویت حقوق بشر نیز تاکید شده است. در بند ۵۶ در ذیل اقدامات صلح‌سازی به توسعه اقتصادی و اجتماعی به عنوان یک ضرورت اشارت شده است.

دو موضوع حقوق بشری به طور ویژه وارد مباحث شورای امنیت شده است: الف- جنایت علیه بشریت، که شورادرهنگام نقض فاحش حقوق بشردوستانه و حقوق بشر وارد عمل می‌شود. مانند پرونده‌های بالکان، رواندا، لیبی، سوریه و ... ب- حق حمایت و مسئولیت حمایت، به این معنی که اگر کشوری نتواند و یا نخواهد از شهروندانش حمایت کند، جامعه بین‌المللی می‌تواند و مسئولیت حمایت از آن را داراست. از ارگانه‌های دیگر سازمان ملل متحد؛ مجمع عمومی است که فعالیتهای قابل توجهی در حمایت و توسعه حقوق بشر انجام می‌دهد، شورای اقتصادی و اجتماعی، که با صدور آراء مشورتی، انجام مطالعات،

صدور قطعنامه و ... در توسعه و ارتقای حقوق بشر و آزادی‌های اساسی برای همگان نقش موثری دارد- کمیسیون حقوق بشر، یکی از کمیسیون‌های تابعه شورای اقتصادی و اجتماعی بود که از سال ۲۰۰۶ جای خود را به شورای حقوق بشر داد شورای حقوق بشر، در برگیرنده کمیسیون حقوق بشر سابق و شورای حقوق بشر فعلی است که در کانون نهادهای حقوق بشر مبتنی بر منشور ملل متحد قرار دارد و متشکل از ۴۷ کشور عضو از همه قاره‌ها است (سیمبر و اسداللهی، ۱۳۹۴: ۱۱). دبیر کل نیز نقش فعالی در این زمینه دارد. حمایت از حقوق بشر و با تأکید بر توسعه دستیابی به عدالت بین‌المللی می‌باشیم. ایجاد دادگاههایی از سوی سازمان ملل در ارتباط با جرایم ارتکاب یافته در جنگهای داخلی و همچنین و یوگسلاوی سابق، رواندا از تأسیس دیوان کیفری بین‌المللی اقدامات اساسی جامعه بین‌المللی در زمینه مبارزه با نقض حقوق بشر و نشان دهنده حرکت به سمت عدالت بین‌المللی و برتری حقوق بشر است (سجادپور و محمدی، ۱۳۹۱: ۲۵۳-۲۵۰). البته ناگفته نماند که قربانی شدن شهروندان بی‌گناه در مجازاتهای بین‌المللی، به دلیل رفتار دولتمردان، در قالب عادلانه تلقی نمیشود و اثرات زیان‌بار و فاجعه‌آمیز تحریم‌ها بر معیارهای حقوق بشر، انتقادات گسترده‌ای را به دنبال داشته است.

اعلامیه و برنامه اقدام فرهنگ صلح

در اعلامیه و برنامه اقدام فرهنگ صلح^۱ نیز در در بخش مقدماتی به اعلامیه جهانی حقوق بشر اشاره شده و صراحتاً گفته شده که صلح تنها نبود جنگ نیست بلکه نیاز به یک روند مشارکتی، پویا و مثبت دارد که گفتگو در آن تشویق شود و منازعات در یک روحیه فهم و همکاری متقابل حل و فصل می‌شود. در این اعلامیه بر لزوم رفع همه انواع تبعیض و نابردباری اشاره شده است.

¹ A/RES/53/243 6 October 1999, RESOLUTIONS ADOPTED BY THE GENERAL ASSEMBLY, 53/243. Declaration and Programme of Action on a Culture of Peace

در ماده ۱ این اعلامیه اشاره شده است که فرهنگ صلح، مجموعه‌ای از ارزش‌ها، رویکردها، سنت‌ها و مدل‌های رفتاری و سبک زندگی بر اساس احترام به زندگی، پایان خشونت، احترام کامل به ارتقای همه حقوق بشر و آزادی‌های اساسی است. در این بخش همچنین به احترام به ارتقای برابری حقوق و فرصت‌ها برای زنان و مردان و احترام به ارتقای حقوق همه برای آزادی بیان و عقیده و اطلاعات و پیروی از اصول آزادی، عدالت، مردم‌سالاری، بردباری، همبستگی، همکاری، پلورالیسم، تنوع فرهنگی، گفتگو و فهم میان ملت‌ها است.

در بند ۳ این اعلامیه نیز توسعه کامل‌تر فرهنگ صلح به ارتقای مردم‌سالاری، توسعه و احترام جهانی به همه حقوق بشر و آزادی‌های اساسی مرتبط دانسته شده است. در این بند همچنین به دو میثاق حقوق بشر اشاره شده است.

در بند ۹ برنامه اقدام مربوطه نیز لزوم ارائه مشورت فنی لازم از سوی یونسکو برای تقویت حقوق بشر و مردم‌سالاری اشاره شده است. در بند ۱۰ نیز بسیاری از ارزش‌های حقوق بشری مانند حق تعیین سرنوشت، حقوق زنان و دختران، اشاره شده است.

در بند ۱۱ به اعلامیه و برنامه اقدام وین، اعلامیه حقوق بشر، دهه آموزش حقوق بشر در فاصله سال‌های ۱۹۹۵-۲۰۰۴، حمایت از کمیساریای عالی حقوق بشر و لزوم حمایت و تقویت حقوق بشر و موسسات حقوق بشری تاکید شده است.

در بند ۱۲ به تضمین برابری مرد و زن، تاکید به رویکرد جنسیتی، مساوات بین زن و مرد در تصمیم‌سازی‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی، رفع همه اشکال تبعیض و خشونت علیه زنان و حمایت از زنان در برابر هر نوع خشونت اشاره شده است.

در بند ۱۳ مقابله با جرایم سازمان‌یافته، تروریسم، فساد و تولید، قاچاق و مصرف مواد مخدر غیرقانونی و پول‌شویی از دیگر مواردی است که در جهت ایجاد فرهنگ صلح مهم دانسته شده است. در بند ۱۴ نیز به عناصری مانند حقوق بومیان، حمایت از افراد آسیب‌پذیر و حقوق مهاجرین مورد تاکید قرار گرفته است. بند ۱۵ این اعلامیه نیز آزادی گردش

اطلاعات و آزادی رسانه‌ها را مورد تاکید داده است. در بند ۱۶، به ابعاد بشردوستانه تاثیر تحریم‌ها به ویژه بر زنان و دختران و لزوم کاهش تاثیرات بشردوستانه تحریم‌ها و افزایش مشارکت زنان در حل منازعات اشاره شده است. میزان اشاره به حقوق بشر در این بیانیه که به فرهنگ صلح اشاره دارد، نشان می‌دهد تا چه اندازه صلح با حقوق بشر عجین شده و مفهوم صلح به سمت حقوق بشر توسعه و گرایش پیدا کرده است. این اعلامیه در پایان قرن بیستم در سال ۱۹۹۹ تصویب شده و نشان می‌دهد که تا چه میزان این مفهوم نسبت به دوران قبل از آن و حتی دستور کار صلح در سال ۱۹۹۲، رشد و توسعه پیدا کرده است.

قطعنامه سال بین‌المللی صلح و اعتماد

در سندی دیگر که در سال ۲۰۱۹ تهیه شده و متاخر است با عنوان سال بین‌المللی صلح و اعتماد که طی قطعنامه مجمع عمومی به تصویب رسید^۱، در بخش مقدماتی به سه ستون سازمان ملل یعنی توسعه، صلح و امنیت و حقوق بشر اشاره کرده است و اینکه این سه مفهوم، به صورت متقابل همدیگر را تقویت می‌کنند و به هم مرتبط هستند، تایید چنین ارتباطی بین این مفاهیم در این قطعنامه بسیار مهم و نشان از توجه بیشتر کشورها و نخبگان سیاسی و دیپلماتیک به ارتباط این مفاهیم با یکدیگر و ارتباط صلح با حقوق بشر است. در این قطعنامه به اعلامیه هزاره و قطعنامه سال ۲۰۱۵ (۱/۷۰) در تاریخ ۲۵ سپتامبر ۲۰۱۵ مبنی بر دستور کار ۲۰۳۰ در مورد توسعه پایدار اشاره دارد. در بند ۳ این قطعنامه اشاره شده به ارتقای صلح و اعتماد ملت‌ها بر اساس گفتگوی سیاسی، فهم متقابل، همکاری، برای ایجاد صلح و همبستگی و هماهنگی که همگی اصولی مربوط به حوزه حقوق بشر است.

امروزه با وجود ارزش‌های حقوق بشری و ادعاهای مدعیان حمایت از برابری حقوق انسان‌ها اما پدیده‌هایی چون جنگ و تحریم، امیدها را برای دستیابی به صلح حقیقی و پایدار کم‌رنگ ساخته است. البته اراده بین‌المللی جهت نفی یکجانبه‌گرایی و احترام به کرامت

¹ A/RES/73/338, 17 September 2019, 73/338. International Year of Peace and Trust, 2021

انسانی می‌تواند، نویدبخش صلح عادلانه برای بشر باشد. قدرت‌های بزرگ و به ویژه دولتمردان ایالات متحده آمریکا در راستای تامین منافع مادی خود با اقدامات تهدید آمیزی مانند خروج از پیمان‌ها و معاهدات جهانی از جمله پیمان تغییرات آب و هوایی پاریس و ... ضمن بی‌توجهی به ساختارهای جهانی، نوعی هرج و مرج در نظام بین‌المللی را موجب می‌شوند.

ایالات متحده آمریکا با اقداماتی غیرقانونی مانند انتقال سفارت خود به بیت المقدس، حمایت از گروه‌های تروریستی و ضدبشری، از جمله ورود به مذاکره با گروه طالبان در افغانستان و تلاش برای صلح تحمیلی و تایید ضمنی اقدامات متعدد ضد انسانی و کشتار بی‌گناهان توسط رژیم صهیونیستی، نوعی بی‌عدالتی و نقض حقوق بشر را در ساختار روابط بین‌الملل موجب شده است. دولتمردان جنگ‌طلب ایالات متحده با اقدامات مختلف در صدد ایجاد تفرقه و اختلاف به ویژه در جهان اسلام هستند. فروش تسلیحات جنگی و حمایت از کشتار غیرنظامیان و زنان و کودکان در یمن، سوریه و فلسطین، به نقض حقوق بشر منتهی شده و موجب تضعیف جایگاه نهادها و سازمان‌های بین‌المللی در انجام وظایف قانونی و انسانی آنها شده که خود موجب تضعیف صلح شده است. تروریسم، جنگ و درگیری، فقر و بیماری، بی‌ثباتی اقتصادی و مالی و همچنین آپارتاید علمی که نشأت گرفته از مدیریت سلطه‌جویانه در جهان است، موجب نقض حقوق بشر و تضعیف صلح شده است. مادامی که برابری ملت‌ها به عنوان یک اصل حقوق بشری نادیده گرفته می‌شود و عده‌ای محدود از ملت-دولت‌ها بخواهند در نقش هیات رئیسه جهان عمل نمایند، دنیا در وضعیت ناآرام و آشوب کنونی و نقض حقوق بشر باقی خواهد ماند. با در نظر گرفتن جنگ‌طلبی‌های ابرقدرت‌ها و برخوردهای سلیقه‌ای با خشونت و نمادهای آن، برای عموم و آحاد جامعه بشری شکی باقی نمانده که صلح تنها برای برخی ملت‌ها بوده و سایر ملت‌ها به ویژه مردم خاورمیانه باید همواره در رنج و درگیری و نزاع باشند تا منافع قدرت‌های بزرگ تامین گردد.

نتیجه گیری

دستیابی به صلح حقیقی و جستجوی راه‌های دستیابی به آن، یکی از اصلی‌ترین دل‌مشغولی‌های بشر در طول تاریخ بوده و هست، چرا که سایه جنگ اغلب بر حیات بشر احساس شده و البته هنوز هم همین سایه و دل‌مشغولی به قوت خود و بلکه بیش از پیش وجود دارد و احساس می‌شود. جامعه جهانی در شرایطی قرن بیست و یکم را سپری می‌کند که هنوز با چالش‌های جدی در زمینه دستیابی به صلح حقیقی و عادلانه روبروست.

حقوق بشر، حقوق ذاتی و طبیعی انسان‌ها و خدادادی است و کسی نمی‌تواند این امتیازات یا بخشی از آنها را اعطا و یا حذف نماید. حقوق بشر، حقوقی است، که انسان به صرف انسان بودن و نه به دلیل موقعیت خاص یا ویژگی خاص دارا می‌باشد. به عبارتی این حقوق حق مسلم تمامی افراد فارغ از نژاد، رنگ، جنس، زبان و مذهب است. پس به سبب ارزش‌های مساوی و یکسان و کرامت ذاتی انسان می‌توان حقوق بشر را جهان شمول دانست.

تحقق صلح حقیقی و عادلانه در عرصه داخلی و بین‌المللی را باید در تحقق حقوق بشر جستجو کرد. صلح پایدار و جهانی بر حقوق بشر بنا می‌شود. واقعیت جامعه بین‌المللی نشان می‌دهد تا زمانیکه حقوق بشر در سطح بین‌المللی پیاده نشود و الگوهای آن در قالب یک فرهنگ ارزنده به سطح بین‌المللی انتقال نیابند، صلح پایدار آرمانی خام بیش نخواهد بود.

روند تاریخی توسعه مفهوم صلح هم نشان می‌دهد که این مفهوم به تدریج از معنای بسیط خود یعنی نبودن جنگ به سمت معنای مرکب و توسعه یافته یعنی حالتی که در آن همه انواع حقوق بشر رعایت شود، حرکت کرده است. قطعنامه‌های مجمع عمومی سازمان ملل متحد، قطعنامه‌های شورای حقوق بشر، معاهدات و اعلامیه‌های مختلف مصوب در زمینه حقوق بشر و صلح در سطح بین‌المللی به ویژه سه سند دستور کاری برای صلح، اعلامیه و برنامه اقدام فرهنگ صلح و قطعنامه سال بین‌المللی صلح و اعتماد موید این واقعیت می‌باشد که صلح تا چه اندازه با حمایت و ارتقای حقوق بشر عجین شده است.

منابع

آخوندی، محمد؛ جاهد، محمدعلی (۱۳۹۱)، حقوق جهانی، از تئوری تا عمل ۱ با تاکید بر جهانی شدن حقوق بشر، فصلنامه پژوهش حقوق، سال چهاردهم، شماره ۳۶، بهار ۱۳۹۱، صص ۲۶-۱

ابراهیمی، شهروز، ستوده، علی اصغر، شیخون، احسان (۱۳۸۹)، رویکرد اسلامی به روابط بین‌الملل در مقایسه با رویکردهای رئالیستی و لیبرالیستی، دانش سیاسی، دوره ۶، شماره ۲ (پیاپی ۱۲)، پاییز و زمستان ۱۳۸۹.

امینی، امین‌الله (۱۳۹۸)، تامین صلح مبتنی بر حفظ کرامت انسانی، ۶ حوت ۱۳۹۸، قابل دسترس در سایت افغانستان ما به آدرس: <https://b2n.ir/u50908>

اشرفی، داریوش (۱۳۹۳)، تفسیر جدید از صلح و امنیت بین‌المللی و تأثیر آن بر مفهوم حاکمیت ملی، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، سال پانزدهم، شماره ۴۲، بهار ۱۳۹۳، صص ۱۰۹-۸۳

انیس، ابراهیم، منتصر، عبدالعظیم، الصوالحی، عطیه، محمدخلف، احمد (۱۳۸۹)، المعجم الوسیط، ترجمه محمد بندر ریگی، جلد ۱، انتشارات اندیشه اسلامی.

برهانی، محمدجواد (۱۴۰۰)، بررسی پیش‌نیازها و راه دستیابی به صلح عادلانه در افغانستان (بخش اول)، ۱۹ اردیبهشت ۱۴۰۰، قابل دسترس در سایت دانشگاه غرjestان به آدرس: <https://b2n.ir/e08793>

عسکری، پوریا؛ خسروی، یلدا (۱۳۹۵)، ضرورت و بایسته‌های مطالعات صلح از دیدگاه حقوق بین‌الملل، فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل، دوره اول، شماره بیست و دوم، صص ۲۶۶-۲۳۷

پرتال امام خمینی (۱۳۹۱)، امام خمینی، عدالت جهانی و روابط بین‌الملل، ۲۷ تیر ۱۳۹۱، قابل دسترس در سایت پرتال امام خمینی به آدرس: <https://b2n.ir/t39460>

جمشیدی، محمد حسین، درودی، مسعود (۱۳۸۹)، مفهوم و شاخصه‌های عدالت سیاسی در گفتمان سیاسی امام خمینی، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، سال هفتم، شماره ۲۲، پاییز ۱۳۸۹.

خبرگزاری ایرنا (۱۳۹۹)، حقوق بشر تضمین کننده گفتمان صلح پایدار، ۲۰ آذر ۱۳۹۹، قابل دسترس در سایت خبرگزاری ایرنا به آدرس: www.irna.ir/news/84141736.

دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۷)، لغت نامه دهخدا، جلد ۹، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
سجادپور، سیدمحمد کاظم؛ محمدی، فاطمه (۱۳۹۱)، حقوق بشر و سیاست خارجی: چارچوبهای مفهومی و عملیاتی، راهبرد، شماره ۶۳
ساجدی، امیر (۱۳۹۵)، حقوق بشر و حقوق شهروندی از نگاه دولت‌های اسلامی خاورمیانه با تاکید بر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، دوره ۱۲، شماره ۳۶، شماره پیاپی ۳۶، پاییز ۱۳۹۵.

سالار، محمد (۱۳۹۸)، بهره‌برداری ابزاری غرب از مقوله صلح، ۲۶ شهریور ۱۳۹۸، قابل دسترس در سایت سیاست روز به آدرس: <https://b2n.ir/k33373>.

ساجدی، سید جواد (۱۳۹۶)، حقوق بشر ضامن عدالت و صلح پایدار، ۳۰ قوس ۱۳۹۶، قابل دسترس در سایت اطلس به آدرس: <https://b2n.ir/a54814>.

سیمبر، رضا؛ اسداللهی، غلامرضا (۱۳۹۴)، حقوق بشر و انجام مذاکرات نهادینه جهانی و منطقه ای، راهکار تحقق امنیت جامع، فصلنامه پژوهشهای روابط بینالملل، دوره نخست، شماره چهاردهم، زمستان ۱۳۹۴، صص ۳۰-۱۱

شفیق، مصطفی (۱۳۹۹)، عدالت انتقالی و حقوق بشر، بستر برای صلح پایدار در افغانستان، یکشنبه ۲۸ جدی ۱۳۹۹، قابل دسترس در سایت افغانستان ما به آدرس: <https://b2n.ir/s66554>.

عمید، حسن (۱۳۹۳)، فرهنگ فارسی عمید، جلد ۲، تهران، موسسه انتشارات امیرکبیر.

معین، محمد (۱۳۷۷)، لغت‌نامه، جلد ۲، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
مصباح یزدی (۱۳۷۹)، محمدتقی، پرسش‌ها و پاسخ‌ها، جلد ۴، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.

منسرای، ابوصدیق (۱۳۸۶)، جهانی شدن و نسل سوم حقوق بشر، مجله حقوق بشر، جلد ۲
موسوی، سید قائم؛ فعال، علی (۱۳۹۹)، عملکرد نظام سیاسی عربستان در قبال نسل اول تا سوم حقوق بشر، فصلنامه دانش تفسیر سیاسی، سال دوم، شماره ۴، تابستان ۱۳۹۹،
صص ۱۷۹-۱۵۵

نژادبهرام، زهرا (۱۳۹۹)، کرونا، روز جهانی صلح و خواست عمومی، ۲۰ شهریور ۱۳۹۹،
قابل دسترس در سایت مگیران به آدرس: <https://b2n.ir/r95907>
نعمت‌اللهی، همایون (۱۳۷۹)، واژه‌نامه سیاسی ویژه نوجوانان و جوانان، تهران، انتشارات عباسی.

هاشمی، سید محمد (۱۳۸۴)، حقوق بشر و آزادی‌های اساسی، تهران، نشر میزان.

A/47/277 - S/24111 17 June 1992, An Agenda for Peace Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping, Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992.

A/RES/53/243 6 October 1999, RESOLUTIONS ADOPTED BY THE GENERAL ASSEMBLY, 53/243. Declaration and Programme of Action on a Culture of Peace.

A/RES/73/338, 17 September 2019, 73/338. International Year of Peace and Trust, 2021.

Ohchr (2021), Declaration on the Right of Peoples to Peace Approved by General Assembly resolution 39/11 of 12 November 1984, available at: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RightOfPeoplesToPeace.aspx>